

3. Monitoryn tsin. Dodatok do aharnoho byuletenyu // Yedyne spetsializovane vydannya v Zaporiz'kiy oblasti, 23 lyutoho 2015. — 5 s, from: <http://ab.org.ua>.

4. Sobko M., Maslak O. Ekonomika syderativ // Agroexpert. — 2011. — №08(37). — S. 26—29.

5. Orhanik v Ukrayini // Federatsiya orhanichnoho rukhu v Ukrayini, from: <http://www.organic.com.ua>.

Статтю подано до редакції 19.12.14 р.

УДК 338:314.04

*М. Б. Махсма, к.е.н., доцент
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

АГРОХОЛДИНГИ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА ЗАЙНЯТІСТЬ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

*Makhsma M.B., Candidate of science
in Economics (PhD), Associate professor
SHEE «Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman»*

AGROHOLDINGS IN UKRAINE: IMPACT ON EMPLOYMENT OF RURAL POPULATION

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто особливості функціонування агропромислових формувань в Україні та їх вплив на соціально-економічний розвиток села. Показано негативний вплив укрупнення аграрного виробництва на можливості зайнятості сільського населення. Запропоновано заходи щодо підвищення соціальної спрямованості діяльності агрохолдингів та їх залучення до вирішення проблеми сільського безробіття.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: агрохолдинги, зайнятість сільського населення, сільський розвиток, сільські території.

ANNOTATION. The article describes the features of the agricultural groups in Ukraine and their impact on the socio-economic development of the village. The negative impact on the consolidation of agriculture employment opportunities in rural areas is shown. The measures of improve the social orientation of agricultural holdings and their involvement in solving the problem of rural unemployment are offered.

KEY WORDS: agrarian holdings, employment of rural population, rural development, rural territories.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку аграрного сектора економіки України характеризується посиленням процесів концентрації сільськогосподарського виробництва, консолідації земельних масивів, посиленням вертикальної інтеграції суб'єктів господарювання галузі, що проявляється у дедалі більшому зростанні ролі у національному аграрному секторі великотоварних агропромислових формувань — агрохолдингів. Останні, будучи крупними, високо інтегрованими, і високотехнологічними агропромисловими організаціями, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняного сільського господарства на світовому ринку, демонструють його високу ефективність і прибутковість. Водночас, функціонування агрохолдингів неоднозначно впливає на розвиток сільських територій, де вони здійснюють свою діяльність. Зокрема, не достатньо сприяють крупні агропромислові формування забезпеченню зайнятості населення, що проживає на підконтрольних їм територіях.

Аналіз існуючих досліджень. З'явившись наприкінці 90-х років ХХ ст. агрохолдинги швидко набрали сили і впливу, і міцно увійшли у практику господарювання вітчизняного аграрного сектору. Відгоди «феномен» агрохолдинга знаходиться у центрі уваги вітчизняної аграрної науки. З початку 2000-х років різноманітним аспектам їх функціонування присвячені численні наукові роботи. Вагомий внесок у розробку цієї проблематики здійснили такі відомі українські вчені, як Андрійчук В.Г., Бородіна О.М., Геєць В.М., Гуторов А.О., Дем'яненко С.І., Єранкін О.О., Кропивко М.Ф., Лупенко Ю.О., Месель-Веселяк В.Я., Немчук В.П., Пасхавер Б.Й., Прокопа І.В., Саблук П.Т. та інші. Разом з тим, недостатньо висвітленими залишаються соціальні аспекти діяльності великотоварних агроформувань, їх вплив на сільський розвиток, екологічний стан, і зокрема, на аграрний ринок праці, на можливості зайнятості селян і забезпечення їх добробуту.

З огляду на це, **мета статті** — проаналізувати сучасний стан впливу агрохолдингів на розвиток сільських територій, зокрема, на зайнятість сільського населення та окреслити напрями підвищення їх залучення до вирішення проблеми сільського безробіття та забезпечення підвищення добробуту селян.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правовою базою утворення та функціонування агрохолдингів в Україні виступають Указ Президента України «Про холдингові компанії», від 11.05.1994 р. і Закон України «Про холдингові компанії в Украї-

ні» від 15.03.2006 р. Крім того, це Цивільний і Господарський кодекси України та Закон України «Про акціонерні товариства». Законом України «Про холдингові компанії» визначено, що холдингова компанія — це акціонерне товариство, що володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акції двох або більше корпоративних підприємств [1]. Оскільки нині в економічній науці відсутнє єдине формулювання агрохолдингу, в рамках даної статті, скористаємося визначенням О.О. Єранкіна та О.В. Садовника, які визначають агрохолдинги або агропромислові формування, як узагальнюючі поняття, як принципово «новий тип учасника агропромислового виробництва, що ґрунтується на значній капіталізації, залученні інвестицій та зайнятті максимально можливої ніші на ринку» [2, с. 94]. Очевидно, що характерними рисами агрохолдингів виступають: наявність материнської компанії, висока ступінь вертикальної інтеграції, поглиблена спеціалізація діяльності підрозділів агрохолдингу, великі масштаби агропромислового виробництва, розосередження сільськогосподарського виробництва по сільських територіях різних районів і областей тощо.

Процес активного створення крупних агропромислових формувань, нарощування ними своїх виробничих потужностей і збільшення земельних масивів у використанні розпочався з другої половини 2000-х років. Одними з перших на аграрний ринок вийшли агрохолдинги: «Миронівський Хлібопродукт», «Мрія», «Астарта» та ін. Пізніше до них приєдналися сучасні лідери агропромислової інтеграції — UkrLandFarming, Kernel Holding S.A. та інші. Протягом останніх 10 років основною тенденцією у діяльності агрохолдингів була консолідація земельних ресурсів, коли площа підконтрольних їм земель зростала щорічно на 10 %. Найпоширенішими механізмами укрупнення стали злиття та поглинання. Щоправда, у 2014 р., через різні причини (військові дії на Сході, девальвація гривні, політична нестабільність, подорожчання енергоносіїв та інших матеріально-технічних засобів, зміна податкового законодавства тощо) спостерігалось призупинення цієї тенденції, і навіть деяке зменшення земельного банку агрохолдингів (на 190 тис. га) [3].

Нині в аграрному секторі України склалася ситуація, коли близько 30 найбільших агрохолдингів концентрують у своєму розпорядженні близько 6 млн га, що складає більше 14 % усієї площі у обробітку. На початок 2013 р. 129 агропромислових фо-

рмувань зосереджували понад 8,5 млн га сільськогосподарських угідь, або 42,6 % земель, що обробляються аграрними підприємствами. Площа земельного банку агрохолдингів коливається залежно від спеціалізації та інших факторів від 4 до 500 тис. га, середній розмір агропромислового формування становить 60 тис. га. Земельний банк найбільшого агрохолдинга України UkrLandFarming досяг 670 тис. га, він здійснює агропромислову діяльність у 23 областях України. Земельні масиви розміром понад 400 га концентрують агрохолдинги Kernel Holding S.A. та NCH (табл. 1).

Таблиця 1

**ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК НАЙБІЛЬШИХ
АГРОПРОМИСЛОВИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНИ НА 01.01.2014 р.**

Назва	Площа, тис. га	Назва	Площа, тис. га
UkrLandFarming	670	Агротон	151
Kernel Holding S.A.	422	Sintal Agriculture	150
NCH	400	Індустріальна молочна компа- нія	137
Миронівський хлібопродукт	320	Агрейн	130
Українські аграрні інвестиції	261	AgroGeneration	120
Мрія Агрохолдинг	259	Приват-Агро- Холдинг	116
Астарта — Київ	245	Украгропром	107
HarvEast	197	Тако	105

Сформовано автором на основі джерела [4].

Роль агрохолдингів у розвитку вітчизняного агропромислового сектора важко переоцінити. Завдяки їх функціонуванню Україна виходить на лідируючі експортні позиції у світі, особливо по рослинницьких видах продукції, зростає роль сектора у ВВП (17 %), частка у експорті досягає 27 %, посунувши металургію. Великі агропромислові формування є сучасними високотехнологічними, високоприбутковими організаціями, які завдяки використанню ефекту масштабу та синергії, доступу до інвестиційних ресурсів, вертикальній інтеграції, замкненню виробничо-марке-

тингового ланцюжка «від поля до прилавка», перетворили сільськогосподарське виробництво у високоприбуткову сферу економіки, інвестиційно перспективну і привабливу як для внутрішніх, так і для зовнішніх інвесторів.

На жаль, на фоні високої економічної ефективності великотоварного агробізнесу слабко простежується його соціальна спрямованість. У країні спостерігається парадоксальна ситуація, коли на фоні економічних успіхів агросектору, (збільшення обсягів виробництва, експорту, підвищення прибутковості агровиробництва тощо), українське село продовжує бідніти та занепадати. Очевидними проявами сільської деградації є: майже щорічне зникнення сіл, їх знелюднення, занепад об'єктів сільської соціальної інфраструктури, негативні демографічні показники (скорочення народжуваності та зростання смертності) сільського населення, несприятливі міграційні процеси, безробіття, бідність тощо. Так, за останні 15 років кількість сільських населених пунктів скоротилася на 252 од. і склала у 2014 р. 28397 од. Тільки за період з 2007 р. з карти України зникло 107 сільських населених пункти. Чисельність сільського населення у цей період зменшилася на 1664,4 тис. осіб (з 15574 до 14089 тис. осіб). Особливо відчутним було скорочення середньооблікової кількості штатних працівників у сільському господарстві. Якщо у 2000 р. у цьому секторі було зайнято більше 2500 тис. осіб, то на початок 2014 р. тільки 571 тис. осіб [5, с. 343].

Що ж агрохолдинги, яка їх роль у забезпеченні сільського розвитку? Ставши, певною мірою, правонаступниками колишніх колгоспів і радгоспів, які утворювали ядро майже кожного села, були основними роботодавцями для селян і несли, значною мірою, відповідальність за стан об'єктів сільської соціальної інфраструктури, чи взяли вони на себе подібні функції? І чи правомірним є взагалі така постановка питання (вимагати вирішення проблем соціальної сфери від бізнесових структур, природа яких вимагає максимізації прибутку і зростання капіталу)? Відповіді на ці питання не є однозначними. Попри те, що агрохолдинги, здавалося б, розгортаючи великомасштабне сільськогосподарське виробництво, мали б нарощувати попит на сільську робочу силу, насправді вони наймають дуже обмежену чисельність місцевого населення. Висока технологічність виробничого циклу потребує відповідної кваліфікації сільськогосподарських працівників, якої зазвичай місцева робоча сила не має. Тому агрохолдингам значно

вигідніше залучати висококваліфікованих працівників з інших регіонів, ніж витратити кошти на професійну підготовку чи перепідготовку місцевого населення. Так, за деякими даними, один з найпотужніших агрохолдингів — «Миронівський хлібопродукт», здійснюючи аграрне виробництво у більше як 40 селах Київської та Чернігівської областей, наймав у середньому лише по 5 працівників з кожного села [6, с. 42]. Справедливо постає питання «Де ж мають бути зайняті решта працездатних мешканців села, які віддали свої землі в оренду агрохолдингу?». Іншою специфічною рисою функціонування агрохолдингів є те, що незважаючи на високу прибутковість вони не поспішають платити більше найманним працівникам. Так, за розрахунками науковців Інституту аграрної економіки середньомісячна заробітна плата в аграрних підприємствах підконтрольних агрохолдингам у 2011 р. була нижчою ніж у підприємствах традиційного типу на 327,62 грн і складала 1364,69 грн, тоді як в останніх вона досягала 1692,31 грн [7, с. 15]. Щоправда за тими ж даними можна констатувати дещо вищий розмір орендної плати та середньомісячної оплати праці у тваринництві, але різниця не така вже і помітна (відповідно 90 грн/га та 190,68 грн).

Безумовно, не можна заперечувати, що великі агропромислові формування беруть участь у вирішенні тих, чи інших соціальних проблем у селах, де вони орендують землі і здійснюють аграрне виробництво. Але загально відомо, що така діяльність не є ні постійною, ні обов'язковою, і здійснюється вона суто за бажанням власника, на його розсуд, і за тими напрямками, які він вважає за потрібне, оскільки на законодавчому рівні вимоги такі щодо агрохолдингів, чи будь яких інших структур, що здійснюють свою діяльність у сільській місцевості відсутні. Здебільшого спостерігається невисокий рівень соціальної відповідальності агропромислових структур. Часто вона зводиться до декларування ними прихильності принципам КСВ та укладання окремими агрохолдингами з сільськими громадами, чи облдержадміністраціями Соціальних договорів або, так званих, Меморандумів про соціально-економічне партнерство. Такі документи, здебільшого, декларують сприяння агропромисловим формуванням у нарощуванні ними сільськогосподарського виробництва і містять мало заходів щодо посилення соціальної спрямованості їх функціонування [8, с.28]. Так, наприклад, на сайті найбільшого агрохолдинга України — «UkrLandFarming» міститься інформація про укладання Соціаль-

ного договору з місцевими органами влади. За умовами договору компанія перераховує певну суму з 1 га землі, орендованої у конкретному районі до місцевого бюджету. Отримані кошти спрямовуються на вирішення першочергових питань місцевої громади (ремонт доріг, озеленення вулиць, організацію державних свят та місцевих урочистих подій тощо). З поданої інформації не видно який же розмір цих внесків, на що конкретно вони спрямовуються. Загалом, істотною перешкодою у аналізі впливу агрохолдингів на сільський розвиток є практична відсутність доступу до інформації про таку діяльність, відсутність статистичної звітності у межах їх окремої групи. Інформацію про соціально спрямовану діяльність агропромислових формувань можна почерпнути крім їх сайтів, ще з оприлюднених окремих обстежень. Так, за даними дослідження корпоративних сайтів проведеного Investor Relations Agency, 59 % досліджених агрохолдингів заявило про свою прихильність принципам КСВ, разом з тим тільки 4 з них розкривають свою нефінансову звітність. Проблема полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку компанії не бачать КСВ дієвим інструментом підвищення їхньої інвестиційної привабливості, хоча і визнають необхідність розвитку взаємовідносин з громадами. Результати дослідження показали також, що більшість агрохолдингів лише декларують прихильність КСВ без будь-яких звітів та описів активності. Винятками є, зокрема агрохолдинг Астарта-Київ, який публікує КСВ-звіт за принципами Глобального Договору ООН. У червні 2014 р. у компанії Астарта-Київ затвердили Стратегію з КСВ на 2014—2016, а також був створений Комітет з КСВ. Агрохолдинг HarvEast публікує політику Групи СКМ у сфері сталого розвитку. При цьому Звіт Групи СКМ зі сталого розвитку за 2012 рік на сайті компанії опублікований у лютому 2014 року. Компанія НБУЛОН розкриває Соціальні звіти за 2011 і 2012 рр. Glencore представила Інтерактивний річний звіт зі сталого розвитку за стандартами GRI [9].

Отже, сучасні великотоварні агропромислові формування є складними бізнес структурами, основною метою функціонування яких є зростання їх прибутків і примноження власних капіталів. Діяльність високоінтегрованих, корпоративних агропромислових структур, якими виступають агрохолдинги, не сприятливо відбивається на соціально-економічному розвитку сільських територій, де вони орендують землі. В регіонах їх присутності, спостерігається загострення соціально-економічних проблем, зростання со-

ціальної напруги на селі через скорочення робочих місць і зростання сільського безробіття, наслідку високої інтенсифікації аграрного виробництва. Іншими негативними наслідками останнього є також погіршення екологічної безпеки сільських територій, дестабілізація агроландшафтів через недотримання науково обгрунтованих сівозмін, виснаження ґрунтів, які дедалі все більше втрачають свою родючість. У цілому, можна констатувати звуження життєвого середовища для малаго та середнього агробізнесу, який через істотну монополізацію агропромислового виробництва не витримує конкуренції з високоінтегрованими і високотехнологічними агрохолдингами. Останнє вкрай негативно позначається на зайнятості сільського населення, бо саме підприємства цих секторів утворюють основну масу робочих місць на селі. Функціонування агрохолдингів, у цілому можна охарактеризувати як викачування усіх можливих ресурсів з сільських територій.

Отже, враховуючи те, що посилення процесів концентрації і спеціалізації агропромислового виробництва, є об'єктивною закономірністю сучасного етапу розвитку вітчизняного аграрного сектору, у найближчій перспективі, агрохолдинги продовжуватимуть зміцнювати свої позиції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. У цих умовах постає нагальна потреба у посиленні соціальної спрямованості їх функціонування. Узагальнення напрацювань вітчизняних вчених щодо забезпечення удосконалення регулювання діяльності великотоварних агропромислових формувань у контексті мінімізації їхнього негативного впливу на сільський розвиток дозволяє сформулювати найвпливовіші з них. Очевидно, що нині назріла необхідність у посиленні державного регулювання процесів глобальної корпоратизації агропромислового виробництва, потребують врегулювання процеси надмірної капіталізації сільського господарства. Необхідним є обмеження надконцентрації земельних ресурсів в агропромислових структурах. Обмеження монопольного становища агрохолдингів має йти шляхом поширення норм антимонопольного законодавства на ринок оренди сільськогосподарських земель як на регіональний. Зокрема, необхідним є встановлення обмеження площі орендованих земель одним агрохолдингом на території району не більше 35 %. Крім того, доцільною є вимога створення та реєстрації за місцем оренди земель і здійснення сільськогосподарського виробництва одного або кількох підприємств (за умови використання понад 500 га земель сільськогосподарського призначення) чи ві-

докремлених підрозділів (якщо площа менша), що сприятиме кращому наповненню місцевих бюджетів податковими надходженнями.

Важливим джерелом фінансових ресурсів для розв'язання проблем соціально-економічного розвитку села, і зокрема проблем зайнятості (створення робочих місць) має стати вилучення надприбутків агрохолдингів, які вони отримують завдяки привласненню рентних платежів, які мають бути розподілені на користь держави та місцевих сільських громад. Потужним інструментом удосконалення регулювання діяльності агрохолдингів є податкова політика держави. У цій сфері удосконалення потребують кілька аспектів. Зокрема, перегляд пільгового режиму оподаткування агрохолдингів, за яким практично всі вони є платниками фіксованого сільськогосподарського податку (6—8 грн/га), який представляється невиправданим і недоцільним оскільки зміцнює конкурентні переваги і без того високоприбуткових компаній. З огляду на це, доцільним представляється або повна його відміна (переведення на загальну систему оподаткування), або його диференціація. Критеріями такої диференціації мають виступати розмір отриманого прибутку агрохолдинга а також його виробнича спеціалізація. Зокрема науковці ННЦ «Інститут аграрної економіки» обґрунтовано пропонують на загальні принципи оподаткування переводити агрохолдингові компанії, які отримують дохід понад 10000 грн/га. За їхніми розрахунками це дасть змогу збільшити надходження до місцевих бюджетів у 5—6 разів. А для компаній, які розвивають тваринництво, застосовувати знижувальні коефіцієнти фіксованого податку, таким чином сприяючи розвитку трудомістких галузей тваринництва і збільшенню зайнятості в ньому сільського населення [7, с. 20]. Небезпідставною також є думка і про необхідність введення спеціального, так званого соціального податку, який мають сплачувати агропромислові формування у розмірі 1 % від вартості використовуваних ними земель. Кошти мають спрямовуватися до місцевих бюджетів і використовуватися на розвиток сільських територій. [10, с. 76]. Іншим заходом, що сприятиме більш раціональному використанню коштів державного бюджету є вилучення агропромислових формувань з програм державної підтримки сільського господарства, і спрямування цих коштів на підтримку соціально орієнтованих підприємств малого та середнього бізнесу. У сфері вирішення проблеми сільського безробіття, беззаперечний інтерес представляє застосування нормативного підходу щодо кількості робочих місць, які мають забезпечувати у

сільській місцевості великі агропромислові формування на тій території, де вони орендують землі та здійснюють господарську діяльність. Так, за розрахунками вчених аграрників доцільним є застосування нормативу на рівні 3 середньооблікових працівників на 100 га сільськогосподарських угідь, або у разі недосягнення такого показника зайнятості перерахування агропромисловими формуваннями у Фонд загальнообов'язкового державного страхування на випадок безробіття середньомісячної заробітної плати сільськогосподарського працівника. З тим щоб спрямувати ці кошти на розв'язання проблем безробіття у сільській місцевості [7, с. 20]. Враховуючи те, що нині в агрохолдингах фактична чисельність найманих працівників складає лише 2,66 працівника на 100 га, то збільшення нормативу зайнятості навіть до трьох працівників, або сплата внесків до Фонду, з огляду на значну площу їх землекористування, матиме відчутний позитивний вплив на збільшення кількості робочих місць у аграрному секторі. Важливим напрямом підвищення ефективності аграрної політики у сфері створення сприятливого життєвого середовища для всіх суб'єктів аграрного ринку має стати комплексна державна підтримка розвитку усіх видів сільськогосподарської кооперації (виробничої, постачальницько-збутової, кредитної). Досвід розвинутих країн переконливо свідчить, що розвиток кооперативного руху є чи не найкращим способом залучення дрібних і середніх товаровиробників до єдиного виробничо-маркетингового ланцюга, забезпечення їм більш сприятливих умов господарювання та підвищення їх конкурентоспроможності. Разом з тим, в Україні таких кооперативів нараховується менше 1000, у той час як у США їх більше 2300, у Франції близько 3000, в Іспанії понад 4000, в Італії — 5800 [11].

Причин гальмування кооперативного руху багато, але чи не основною з них є ментальна неготовність селян до такого роду співробітництва, яка породжена дефіцитом довіри серед селян та їх небажанням об'єднуватися. Крім того, необхідним є запровадження контролю за дотриманням вимог до агрохолдингів щодо раціонального ведення сільськогосподарського виробництва, та забезпечення екологічної безпеки сільських територій. Важливо також забезпечити моніторинг агрохолдингів з метою забезпечення їх відкритості і прозорості для здійснення громадського та наукового контролю за їх діяльністю. Для цього потрібно щоб органи статистики відображали основні показники їх діяльності в окремій групі звітності.

Висновки. Отже, з вивченого зарубіжного досвіду, очевидно є доцільність залучення агрохолдингів до забезпечення сільського

розвитку територій своєї присутності через інститут соціальної відповідальності агробізнесу. Враховуючи, те що у вітчизняній практиці господарювання цей інститут ще тільки формується, його еволюція і становлення потребуватиме більшого чи меншого часу, розв'язання соціально-економічних проблем села, чи не найбільшими з яких є безробіття та бідність, потребує налагодження дійового державно-приватного партнерства. В рамках партнерства держави і агробізнесу мають здійснюватися конкретні заходи щодо створення нових робочих місць, відновлення та розбудови об'єктів соціальної інфраструктури, вирішення інших нагальних проблем властивих сільським районам, у яких функціонують агрохолдинги. Адже, реалізація принципу соціальної справедливості вимагає щоб вигоду від економічного зростання агросектору відчували не лише найбільші латифундисти, а й усі члени суспільства, і насамперед, сільські громади і кожен селянин.

Література

1. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15.03.2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>.
2. Агрохолдинги в Україні та їх вплив на розвиток сільських територій / [С.І. Дем'яненко, О.О. Єранкін, М.М. Коцупатрій та ін.]; за заг. ред. С.І. Дем'яненка. — К.: КНЕУ, 2013. — 350 с.
3. Мнение эксперта: Агрохолдинги уменьшают земельные банки. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/rus/news/2014/08/28/486695/>.
4. Топ 100 латифундистов України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://latifundist.com/rating/top100#81> (дата звернення 4.02.2015).
5. Статистичний щорічник України за 2013 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Немчук В.П. Стан та тенденції розвитку корпоративних форм організації агропромислового виробництва і заходи з підвищення їх соціальної спрямованості / В.П. Немчук, П.В. Немчук; за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка // Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва сільських територій — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — С. 42.
7. Лупенко Ю.О. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності / Ю.О. Лупенко, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. — 2013. — № 7. — С. 5—21.
8. Бородіна О. М., Гуторов А.О. Агрохолдинги як база формування корпоративного аграрного устрою в Україні / О. М. Бородіна, А.О. Гуторов // Економіка АПК. — 2012. — № 11. — С. 21—28.

9. Сайт агрохолдинга глазами инвестора 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ua-ir.com.ua/news/116>.

10. *Залізко В.Д.* Вплив агрохолдингізації сільськогосподарських підприємств на соціально-економічний розвиток сільських територій / В.Д.Залізко // Економіка України. — 2013. — № 6. — С. 71—78.

11. *Бодаєв В.* Агрохолдинги — точка роста АПК [Електронний ресурс] / В. Бодаєв, Т. Кирик. — Режим доступу: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1035827#.VMkjdtKsW-k>.

Reference

1. Law of Ukraine «About Holding Companies in Ukraine» dated 15.03.2006. [Electronic resource]. Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>.

2. The agroholdings in Ukraine and their impact on rural development / [S.I. Demyanenko, A.A. Yerankin, M.M. Kotsupatryy]; by the Society. ed. S.I. Demyanenko. — K. : KNEU, 2013. — 350 p.

3. Expert Opinion: Agroholdings reduce land banks. [Electron resource]. Access: <http://www.epravda.com.ua/rus/news/2014/08/28/486695/>.

4. Top 100 landowners in Ukraine. [Electron resource]. Access: <http://latifundist.com/rating/top100#81>.

5. Statistical Yearbook of Ukraine for 2013. [Electronic resource]. Access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

6. *Nemchuk V.P.* Status and trends of corporate forms of agro-industrial production and measures to improve their social orientation // Management of complex development of agricultural production of rural territory / V.P. Nemchuk, P.V. Nemchuk; by the eds. P.T. Sabluk, M.F. Kropyvka. — K. : NNC IAE, 2011. — p. 42.

7. *Lupenko Y.A., Kropyvko M.F.* Agroholdings in Ukraine and strengthening social focus their activities / Y.A. Lupenko, M.F. Kropyvko // Economy of APC. — 2013. — № 7. — P. 5—21.

8. Borodina O.M., Hutorov A.O. Agroholdings as a base of forming corporate agricultural system in Ukraine // Economy of APC. — 2012. — № 11. — P. 21—28.

9. Site Agroholdings by the eye of investor 2014. [electronic resource] Access: <http://www.ua-ir.com.ua/news/116>.

10. *Zalizko V.D.* The impact of agroholdyngizations of farms on the socio-economic development of rural areas / V.D.Zalizko // Economy of Ukraine. — 2013. — № 6. — P. 71—78.

11. Kirik V., Bodaev T. Agroholdings — point growth of APC. [Electronic resource] Access: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1035827#.VMkjdtKsW-k>.

Статтю подано до редакції 10.02.15 р.